

“หงส์ป่า”: นวนิยายสะท้อนชีวิตสตรีจีน 3 สมัย

“Wild Swans”: Reflection of Three Chinese Female Generations

ณัฐ บุญธนาธีร์โชติ, Nuttha Bunthanatheerachot*

วันรับบทความ 8 พฤษภาคม 2564 / วันแก้ไขบทความ 18 พฤษภาคม 2564 / วันตอบรับบทความ 31 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

หงส์ป่า (Wild Swans) เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดชีวิตจริงของสตรีชาวจีนสามรุ่นในช่วงยุคเปลี่ยนผ่านของประเทศไทย ยุ้งจาง-ผู้เขียนเป็นคนรุ่นลูก ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของครอบครัว นับตั้งแต่รุ่นยาย ซึ่งนับเป็นผลผลิตของจีนในอดีต ยุคสตรีจีนโบราณที่ยังรัดเท้า สูยุคแม่ที่ถือว่าเป็นนักปฏิวัติโดยแท้จริง เพราะเป็นช่วงรอยต่อของจีน จากยุคราชวงศ์สู่ระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งถึงยุคของลูก ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตของจีนคอมมิวนิสต์โดยแท้ ยุ้งจางเติบโตในช่วงเวลาแห่งการก้าวกระโดดไกลและการปฏิวัติวัฒนธรรม เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนรอบข้าง นำไปสู่ความเคลือบแคลงต่อระบบนี้ เนื้อหาส่วนหนึ่งในนวนิยาย จึงเป็นความระแวงสงสัย และความรู้สึกอึดอัดใจของระบบการปกครองนี้ที่มีต่อผู้เป็นพ่อ ผู้ซึ่งมีอุดมการณ์อันแน่วแน่ต่อรัฐบาลคอมมิวนิสต์

คำสำคัญ หงส์ป่า, นวนิยายอิงประวัติศาสตร์, คอมมิวนิสต์, จีน

Abstract

Wild Swans is a historical novel portraying the true lives of three female generations during the Chinese transition period. The author Jung Chang as one in the young generation has relayed the story of her family from her grandmother's generation influenced by ancient Chinese culture where foot binding was a common practice for Chinese females to her mother's, which was in the transition period from monarchy to communism. Jung Chang grew up in the time of such great leap and cultural revolution. What happened to people surrounding led to a distrust of the system. One part of the novel is overwhelmed by the author's suspicion and feelings of injustice of this regime against her father, who firmly trusted in the Communist government.

*อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีน มหาวิทยาลัยรังสิต อีเมล nuttha.b@rsu.ac.th

Keywords: Wild Swans, Historical fiction, Communism, China

บทนำ

Wild Swans หรือ **หงส์ป่า** เป็นวรรณกรรมคลาสสิกผลงานของยุงจาง (Jung Chang) ที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) และแปลเป็นภาษาต่าง ๆ มากกว่า 30 ภาษารวมทั้งภาษาไทยที่ จิตราภรณ์ ตันรัตนกุล แปลได้อย่างงดงาม พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกใน พ.ศ. 2539 โดยบริษัท นานามีบุ๊ก เป็นนวนิยายเล่มเดียวจบ ความยาว 28 ตอน จำนวนกว่า 700 หน้า

ถึงแม้นวนิยายฉบับแปลภาษาไทยเรื่องนี้ได้พิมพ์เผยแพร่มานานกว่ายี่สิบปีแล้ว แต่ผู้เขียนบทความอยากแนะนำให้อ่านกันอีกรอบ เนื่องด้วยปัจจุบันประเทศจีนพัฒนาไปอย่างรวดเร็วมาก จากประเทศที่ไม่เคยคบหาสมาคมกับโลกภายนอก และมีประชาชนที่ยากจนหลายล้านคน สู้อประเทศที่สามารถลดความยากจนของประชาชนได้รวดเร็วที่สุดในโลกและสามารถก้าวขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจได้ในศตวรรษที่ 21 หากได้ทราบว่าจีนผ่านความลำบากตรากตรำ ล้มลุกคลุกคลานในระบบการปกครองแต่ละยุคมาได้อย่างไร อุดมการณ์ของเหล่าบรรพบุรุษผู้กล้าหาญ ความศรัทธา ความเชื่อมั่นต่อผู้นำ ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ในอดีต ได้หลอมรวมให้จีนเป็นเช่นทุกวันนี้ได้อย่างไร ความผิดพลาดในอดีตจะใช้เป็นบทเรียน หรือเป็นแบบอย่างไม่ให้เดินย้อนรอยเดิมได้ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ซึ่งไม่เคยล้าสมัยนี้ จะทำให้ผู้อ่านได้ตักตวงพลังทางความคิด และนำมาเปรียบเทียบกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้ ความขัดแย้งทางการเมือง ตลอดจนสภาพความเหลื่อมล้ำในสังคม สะท้อนให้ตระหนักถึงความจริงบางอย่าง การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ช่วยให้คาดการณ์อนาคตได้ หรืออาจให้เกิดคิดที่จะไม่ทำให้เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอย

ภูมิหลังเกี่ยวกับผู้ประพันธ์และประวัติศาสตร์จีน

ยุงจาง (Jung Chang) มีชื่อเรียกเป็นภาษาจีนกลางว่า Zhang Rong (张戎) เป็นชาวจีนแผ่นดินใหญ่เกิดเมื่อ ค.ศ. 1952 ที่เมืองอี่ปิ่น มณฑลเสฉวน สาธารณรัฐประชาชนจีน ในครอบครัวที่พ่อและแม่เป็นเจ้าของร้านค้าระดับสูงของมณฑลในพรรคคอมมิวนิสต์ จึงมีเลือดแห่งความเป็นคอมมิวนิสต์เต็มตัว ศรัทธาในพรรคอย่างเหนียวแน่น และได้เข้าร่วมกับ “กองทัพอิทธิพลแดง” (Red Guards) คือกลุ่มเยาวชนจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ถือเป็นกองกำลังหลักของเหมาเจ๋อตง ยุงจางถูกส่งตัวไปใช้ชีวิตในไร่นาชนบท ประสบการณ์ที่ได้เจอกับตนเองและผู้คนรอบข้าง ทำให้ความภาคภูมิใจกลายเป็นความเคลือบแคลงสงสัยในระบบการปกครองและผู้นำที่ชื่นชมบูชา นำพาให้ผู้ประพันธ์พยายามเปิดโลกทัศน์ของตน เริ่มจากการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ หาข้อมูลข่าวสารจากสื่อภาษาต่างประเทศ ขณะนั้นเป็นช่วงที่จีนเริ่มติดต่อกับต่างประเทศ ยุงจางได้รับทุนไปศึกษาต่างประเทศเมื่อ ค.ศ. 1978 และเป็นชาวจีนคนแรกที่ได้รับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยยอร์ก ประเทศอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1982 ต่อมา ยุงจางสมรสกับจอห์น ฮัลลiday (Jon Halliday) ชาวไอริชผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์เอเชียสมัยใหม่ และใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ยุงจางเขียนนวนิยายเรื่องนี้เป็นภาษาอังกฤษ โดยมีจอห์น ฮัลลiday ชัดเจนการใช้ภาษาให้สละสลวย และถูกต้องตรงตามความหมาย เธอนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิง 3 รุ่น ได้แก่ ยาย-แม่-ลูก ผ่านผู้ประพันธ์ซึ่งเป็น

คนรุ่นลูก ทำให้ผู้อ่านได้ร่วมเผชิญชะตากรรมของสตรีใน 3 ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงในจีนแผ่นดินใหญ่นับตั้งแต่ปลายราชวงศ์ชิง อันเป็นราชวงศ์สุดท้ายของจีน จนถึง ค.ศ. 1970 เมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐอเมริกา เดินทางมาเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการ ภาพลักษณ์ของจีนในสายตาของบุคคลภายนอกในเวลานั้น ก็คือ อาณาจักรแห่งความลึกลับ การเปิดเผยความเร้นลับของจีนในหนังสือเล่มนี้ จึงทำให้ *Wild Swans* ได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลาย

หงส์ป่า เริ่มเรื่องตรงการสิ้นสุดของราชวงศ์ชิง จึงขอก้าวถึงประวัติศาสตร์จีนโดยย่อ เพื่อให้เข้าใจบริบทของนวนิยายดังต่อไปนี้ ราชวงศ์ชิง (清朝) เป็นราชวงศ์สุดท้ายของจีน ปกครองโดยชาวแมนจู ตั้งแต่ ค.ศ. 1644 สิ้นสุดอำนาจใน ค.ศ. 1911 เมื่อ ดร.ซุนยัตเซ็น (孫中山) ก่อการปฏิวัติซินไฮ่ (辛亥革命) เปลี่ยนแปลงจีนให้เป็นประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ เขาก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋งและเป็นประธานาธิบดีคนแรก ต่อมา จักรพรรดิปูยี (溥儀) จักรพรรดิองค์สุดท้ายถูกบังคับให้สละราชสมบัติ ใน ค.ศ. 1912 ถือเป็นการสิ้นสุดการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นเวลานานนับห้าพันปีในประวัติศาสตร์จีน จักรพรรดิปูยีอยู่ใต้การคุ้มครองของญี่ปุ่น ซึ่งเข้ามายึดครองดินแดนบางส่วนของจีนและกดขี่ข่มเหงคนจีนจำนวนมาก ปูยีได้รับการสถาปนาเป็นฮ่องเต้ของดินแดนแมนจูแก้ว กลายเป็นหุ่นเชิดของญี่ปุ่น หลังการสถาปนาสาธารณรัฐจีนได้ไม่นาน ซุนยัตเซ็นได้รับแรงกดดันจากฝ่ายต่อต้าน บังคับให้คณะปฏิวัติมอบอำนาจให้แก่หยวนซื่อไช่ (袁世凱) ซุนยัตเซ็นจึงลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี หยวนซื่อไช่ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน ประกาศยุบพรรคก๊กมินตั๋ง และร่างรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อรวบอำนาจทางทหาร ตั้งตนเป็นฮ่องเต้และสถาปนาตนเป็นจักรพรรดิหงเซียน (洪宪皇帝) แต่ก็เพียงระยะเวลาไม่นาน

หลังจากที่หยวนซื่อไช่ถึงแก่กรรมเมื่อปี 1916 จีนได้เข้าสู่ยุคขุนศึก เหล่าขุนศึกคือกองกำลังท้องถิ่นตามแคว้นต่างๆ ที่ประกาศตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลกลาง พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1921 ในช่วงแรกพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์เป็นพันธมิตรกัน ต่อมา เจียงไคเชก (蔣介石) ได้ปราบเหล่าขุนศึกใน ค.ศ. 1928 และขึ้นเป็นผู้นำของพรรคก๊กมินตั๋งต่อจากซุนยัตเซ็นที่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เจียงไคเชกล้มล้างรัฐบาลกลางในกรุงปักกิ่งและสถาปนารัฐบาลจีนคณะชาติขึ้นที่นานกิง (南京) แล้วประกาศตัดความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ อันนำไปสู่สงครามกลางเมืองของจีน อย่างไรก็ตาม ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งสองพรรคได้ร่วมมือกันต่อต้านญี่ปุ่น จีนได้เข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร และมีฐานะเป็นผู้ชนะสงครามเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนน

ในยุคสงครามเย็น เกิดความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต ซึ่งต่างก็สนับสนุนแต่ละพรรคในจีน ทำให้ทั้งพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ขัดแย้งกัน เกิดเป็นสงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้งหนึ่งในครั้งนี้ พรรคก๊กมินตั๋งนำโดยเจียงไคเชกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และถอยร่นไปยังเกาะไต้หวัน ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์นำโดยเหมาเจ๋อตง ได้จัดตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1949 ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วงปี 1949-1976 ที่เหมาเจ๋อตงเป็นผู้นำ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การปฏิวัติอย่างรุนแรงหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) เมื่อเหมาเจ๋อตงถึงแก่อสัญกรรม เต็งเสี่ยวผิง (邓小平) ได้เข้ามาปฏิรูปปรับเปลี่ยนระบบต่างๆ ทำให้เศรษฐกิจของจีนดีขึ้น และเปิดนโยบายกับต่างประเทศมากขึ้น

เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีนช่วงนี้เป็นฉากหลังของนวนิยาย ที่เล่าถึงตัวผู้เขียนซึ่งอยู่ในช่วงของการก้าวข้ามช่วงเวลาอันยาวนานของสมัยเหมาเจ๋อตง ตั้งแต่ตอนที่เริ่มมีอำนาจ กำลังเสื่อมอำนาจ จนกระทั่งหมดอำนาจลง

ใน **หงส์ป่า** ผู้ประพันธ์ได้เปิดโลกทัศน์ของจีน โดยเริ่มจากเรื่องราวของแคว้นแมนจูเรีย ที่อยู่ทางเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือของจีน (ปัจจุบันเรียกว่าจีนตะวันออกเฉียงเหนือ) ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของยาย ต่อจากนั้น ได้ขยายความถึงเรื่องราวของแม่และผู้ประพันธ์เอง โดยให้ตัวละครที่มีจริงทั้งสามนี้โลดแล่นบนฉากแห่งการเปลี่ยนยุคของจีน จึงสรุปเนื้อหาออกเป็นสามช่วงดังจะได้อธิบายต่อไป

1. “ยาย” — ฉากแห่งการเปลี่ยนผ่านยุคราชวงศ์สู่จีนยุคใหม่

ยายเกิดใน ค.ศ.1909 ซึ่งเป็นทศวรรษสุดท้ายของราชวงศ์ชิง และถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1969 ซึ่งเป็นปีที่เหมาเจ๋อตงประกาศสิ้นสุดการปฏิวัติวัฒนธรรม ชีวิตของยายจึงเปรียบได้ดั่งผลผลิตของจีนในอดีตอย่างแท้จริง เรื่องราวของยายปรากฏในสองตอนแรกของนวนิยาย และแทรกอยู่ในตอนกลางเรื่องเป็นระยะ ชื่อตอนที่หนึ่ง “สัดตบงกชทองคำน้อย สมบัติของนายพลขุนศึก” ทำให้จินตนาการถึงภาพผู้หญิงจีนโบราณที่น่ารักน่าทะนุถนอมและเดินขลุ่ยกแซกเนื่องจากทำนอง ๆ ภูธรไว้ตั้งแต่เยาว์วัย เพราะค่านิยมในสมัยนั้นที่ว่า “เท่าที่ใหญ่โตเทอะทะจะทำลายชีวิตทั้งชีวิต” คุณยายทวดจึงจับยายมัดเท้า (缠足) ตั้งแต่อายุสองขวบ แม้จะเจ็บปวดทรมาน ยายก็ยอมทนเพื่อชีวิตที่มีความสุขในอนาคต การรัดเท้าของยายเริ่มขึ้นในตอนประเพณีการรัดเท้ากำลังจะหมดสมัย เมื่อสถาปนาสาธารณรัฐจีนใน ค.ศ. 1912 ทุกมณฑลประกาศเลิกธรรมเนียมการรัดเท้าของสตรี น้องของยายจึงรอดพ้นจากความทรมานนี้ สังคมในเมืองเล็ก ๆ ที่ยายอาศัยอยู่ การรัดเท้ายังจำเป็นต่อการได้สามีที่ดี จึงถือได้ว่ายายเป็นสตรีโบราณรุ่นสุดท้ายที่ยังคงยึดถือค่านิยมนี้ตลอดชีวิต

นอกจากการรัดเท้า ยายได้รับการฝึกอบรมให้เป็นกุลสตรีที่งามพร้อมตามแบบสตรีในราชสำนัก กล่าวคือ เรียนในโรงเรียนสตรี เรียนวิธีเล่นหมากล้อม ไพน่กระจอก กู่ฉิน วาดเขียน และเย็บปักถักร้อย ค่านิยมเหล่านี้มาจากสิ่งอันอดีตกได้แก่ พิณ หมากล้อม การเขียนพู่กัน และการวาดภาพ (琴棋书画) อันเป็นที่นิยมของชนชั้นสูงในสังคมจีน ผิดแผกจากการยอมรับของยุคนั้น ซึ่งถือว่าหญิงจีนชั้นต่ำที่ไม่รู้หนังสือถือเป็นความดึชชนิดหนึ่ง หากจัดสถานะทางสังคม ในครอบครัวของยายที่มีตาทวดเป็นเพียงตำรวจยศธรรมดา ในสถานตำรวจของเมือง ยายไม่มีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้สรรพวิทยาการมากมายดังเช่นสตรีชั้นสูง แต่ว่าตาทวดต้องการใช้ลูกสาวในการช่วยฐานะทางสังคม

โอกาสทองของตาทวดมาถึง เมื่อนายพลเซวียจื่อเหิง ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลจากปักกิ่ง เดินทางมาเยือนเมืองอู่เซี่ยนที่ยายอยู่อาศัย ซึ่งเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์ เพราะเป็นเมืองชายขอบที่รัฐบาลปักกิ่งจำเป็นต้องคุมกำลั้งไว้ ยุคนั้นคือยุคขุนศึกเรื่องอำนาจ คุณตาทวดต้องการยกลูกสาวแก่นายพลเซวีย และรู้ว่าจะเข้าถึงอย่างตรงไปตรงมาไม่ได้ เพราะจะทำให้ค่าตัวต่ำลง จึงวางแผนหาโอกาสให้ทั้งสองได้พบกันอย่างแยบยล ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ตาทวดได้สร้างเป็นอัตลักษณ์ให้แก่ยาย ทำให้แผนของคุณตาทวดบรรลุผล นายพลเซวียได้ขอยายไปเป็นภรรยา แต่ไม่ใช่ภรรยาแต่ง เนื่องจากท่านนายพลมีภรรยาเอกอยู่แล้ว และมีภรรยาหามอีกมากมาย แคร่ใคร่เสียใจในชะตาชีวิต แต่มีอาจโต้แย้งการตัดสินใจของบิดามารดาเพราะถือว่าไม่กตัญญูรู้คุณ

ถึงแม้ยายและครอบครัวได้ใช้ชีวิตอย่างสุขสบายตามที่ท่านนายพลปรนเปรอให้ แต่นายพลไม่แสดงความรักในตัวยายมากนัก เนื่องจากชายชาวจีนต้องทำตัวให้เคร่งขรึมผึ่งผายแม้กระทั่งในครอบครัวของตน และมีทัศนคติว่า สตรีมีเพียงผมยาวแต่ไร้มันสมอง ยายใช้ชีวิตอยู่ในบ้านที่ทรูทรากับคนรับใช้หลายคน เนื่องจากนายพลไม่ได้มาหายายบ่อยนัก นาน ๆ จึงมาสักครั้ง ซึ่งอาจนานหลายปี ยายไม่กล้าใช้ชีวิตตามใจชอบ เพราะหวาดกลัวคำขู่ของนายพล ที่เคยเล่าให้ยายฟังถึงวิธีการจัดการกับภรรยาที่คบชู้ ยายแทบไม่ได้ออกจากบ้านไปไหน แม้แต่ในบ้านก็หาใช้นายผู้หญิงที่แท้จริงไม่ ยายต้องปิดปากคนรับใช้เพื่อไม่ให้พวกเขาคุเรื่องกล่าวหา นายพลยอมให้ยายไปเยี่ยมพ่อแม่ได้ แต่ห้ามค้างคืน ยายจึงอยู่ในสภาพที่อึดอัด ไม่ว่าจะด้วยความต้องการทางกาย หรือความสุขทางใจ เพราะไม่สามารถเอ่ยปากถึงความทุกข์ยากได้ ความโหยหาสามีกลับเป็นเรื่องที่น่าละอายใจ และไม่สมควรมีความคิดเห็นในเรื่องใด ๆ

ยุคที่ยายเติบโตเป็นสาว เป็นช่วงสิ้นยุคศักดินาก้าวข้ามสู่ยุคสาธารณรัฐ แต่สตรีในเมืองเล็ก ๆ ตามชนบท ยังคงเคยชินกับธรรมเนียมและทัศนคติที่ให้ความสำคัญกับเพศชาย ตลอดจนหลักคุณธรรมตามกรอบแนวคิดของลัทธิขงจื้อ เช่น หลักสี่คุณธรรมสามคล้ายตาม (三从四德) กล่าวถึงบุคคลที่สตรีควรคล้ายตามในสามช่วงเวลาสำคัญของชีวิต กล่าวคือ ยามเด็กคล้ายตามบิดา ยามออกเรือนแล้วคล้ายตามสามี และเมื่อเป็นมารดาให้คล้ายตามบุตร รวมทั้งคุณธรรมที่สตรีพึงมี ได้แก่ งามคุณธรรม (妇德) งามวาจา (妇言) งามหน้าตา (妇容) งามการเรือน (妇功)

ยายปฏิบัติตามธรรมเนียมนิยมที่ได้รับสืบทอดมาอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แต่การเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยและความทุกข์ที่ประสบในชีวิตได้ส่งอิทธิพลต่อยาย เมื่อยายตัดสินใจแต่งงานครั้งที่สองกับหมอลักษณ์ซึ่งเป็นพ่อสามีของเพื่อน หลังจากที่นายพลเสียชีวิตถึงแก่กรรมและครอบครัวไม่เต็มใจรับยายกลับบ้าน ทั้งยังมองยายเป็นตัวอับมงคลตามค่านิยมในสมัยนั้น เมื่อสตรีที่สามีตายถูกปรักปรำให้ต้องรับผิดชอบการตายของสามี แม้ว่าครอบครัวหมอลักษณ์จะไม่ยอมรับยาย และมุมมองของผู้คนรอบข้างอาจทำให้ยายมีจิตใจสิ้นไหวไปบ้าง แต่ยายคงยืนหยัดที่จะอยู่ข้าง ๆ หมอลักษณ์ การตัดสินใจเช่นนี้เป็นการแหวกขนบค่านิยมเป็นอย่างมาก เพราะในสมัยนั้นมีความเชื่อว่า หญิงม่ายที่แต่งงานเป็นครั้งที่สองเป็นผู้ที่กระทำบาปอย่างยิ่ง ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ในช่วงงานเฉลิมฉลองวัดของเทพเจ้าประจำเมือง ยายพาแม่ไปดูรูปปั้นดินเหนียวในวัด . . . ในวัดนั้นมีรูปปั้นสิบกว่ากลุ่ม ตั้งไว้ท่ามกลางผู้คนที่เบียดเสียดกันกับร้านอาหารที่ตั้งขึ้นขายในเทศกาลนี้ รูปปั้นแต่ละรูปมีคติเตือนใจ ยายพาแม่ไปดูรูปปั้นแต่ละกลุ่มอย่างสนุกสนาน แต่พอมาถึงรูปปั้นกลุ่มหนึ่ง ยายกลับลากแม่ออกไปโดยไม่พูดอะไรทั้งสิ้น หลังจากนั้นอีกหลายปีแม่จึงรู้ว่า มันเป็นรูปของหญิงที่ถูกตัดออกครึ่งท่อนด้วยชายสองคน หญิงผู้นั้นเป็นหญิงม่ายที่แต่งงานเป็นครั้งที่สอง ดังนั้น นางจึงถูกสามีทั้งสองคนตัดตัวออกเป็นสองส่วน เพราะหญิงม่ายผู้นั้นเป็นสมบัติของชายทั้งสองคน ในเวลานั้นหญิงม่ายหลายคนต่างพากันหวาดกลัวต่อชะตากรรมที่จะเกิดขึ้นกับตน พวกนางจึงยอมซื้อสัตย์ต่อสามีที่ตายไปแล้วแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่คำนึงว่าตนเองจะประสบเคราะห์กรรมขนาดไหน แม่เข้าใจแล้วว่า การแต่งงานของยายกับหมอลักษณ์ไม่ได้เป็นเรื่องที่ทำกันอย่างง่ายตายเลยแม้แต่น้อย (หน้า 98)

ยายเป็นตัวแทนของสตรีจีนโบราณที่มีความอดทนเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านร่างกาย ที่เลือกเกิดไม่ได้ ต้องถูกรัดเท้าตามค่านิยม และยังใช้เท้าน้อย ๆ คู่นั้น เดินทางไกลคั้นคั้นพาลูกไปพบกับนายพลเซวียซึ่งเป็นพ่อ เป็นครั้งสุดท้าย ทั้งยังประสบเคราะห์กรรมที่ต้องพาลูกหลบหนี มีชีวิตที่ยากลำบากในช่วงเริ่มต้นชีวิตคู่กับ หมอซย่า ยุงจางได้บรรยายสภาพบ้านที่อยู่ในช่วงเวลานั้นไว้ดังนี้

ความรู้สึกที่ฝังใจแม่ในบ้านหลังนั้นคือความหนาวเหน็บที่เกือบจะทนไม่ไหว กิจกรรมทุกอย่างภายในบ้านจะต้องทำกันบนเตียง ซึ่งกินที่เกือบทั้งหมดของกระต๊อบ หลังนั้น นอกเหนือไปจากเตาไฟที่มุมหนึ่งของห้อง พ่อแม่ลูกทั้งสามคนจำต้องนอนรวมกันบนเตียง ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ ห้องส้วมก็คือเพิงดินเหนียวที่ใช้ร่วมกันกับบ้านอื่น

(หน้า 91)

ในช่วงบั้นปลายของชีวิต ยายเจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่รู้สาเหตุ นำความเจ็บปวดทรมานมาให้แก่ยายมาก เมื่อลูกและหลานของยายถูกลงโทษทางการเมือง ทำให้ยายไม่มีลูกหลานมาคอยดูแล การแพทย์ขณะนั้นไม่ก้าวหน้ามากพอที่จะวินิจฉัยและรักษาอาการของยายได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น แม้นิยายที่ชราแล้ว สตรีตัวเล็ก ๆ อย่างยาย ยังต้องมีความอดทนโดยไม่มีที่สิ้นสุด ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

ยายเองนั้นสุขภาพไม่ดีนัก บางครั้งจะเห็นยายนอนพักอยู่บนเตียงซึ่งถือว่าเป็นเรื่องประหลาดที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากยายเป็นคนคล่องแคล่วปราดเปรียวจนกระทั่งฉันทบจะไม่เคยเห็นยายอยู่นิ่งแม้แต่นาทีเดียว แต่มาบัดนี้ตาทั้งสองข้างของยายปิดสนิทริมฝีปากมึนแน่น จนฉันรู้สึกว่ายายจะต้องเจ็บปวดอย่างแสนสาหัส แต่ครั้งใดก็ตามที่ฉันถาม ยายก็มักบ้ายเบียงและยังคงเสาะหายาและเข้าแถวรออาหารให้กับฉัน

(หน้า 576)

ความอดทนทางด้านกายภาพ สะท้อนให้เห็นจิตใจอันเข้มแข็งของยาย ที่อดทนต่อชะตากรรมของตน ทั้งชีวิตรัก สงคราม การปฏิวัติ ตลอดจนความวุ่นวายที่ลูกและหลานต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ยายหาความสุขในชีวิตได้น้อยมาก แม้นในช่วงบั้นปลายจะมีความสุขจากการเลี้ยงดูหลาน แต่ชีวิตส่วนใหญ่ของยายต้องอยู่กับความกลัวและเผชิญความตายอีกหลายครั้ง ต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ยายเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ คือสิ่งที่เกิดขึ้นกับลูกหลาน เมื่อลูกและหลานต้องเผชิญกับผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรม

2. “แม่” — ผู้ศรัทธาต่อพรรคคอมมิวนิสต์

แม่เกิดใน ค.ศ. 1931 เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นรุกรานดินแดนแมนจูเรียของจีนในเหตุการณ์สงครามจีน-ญี่ปุ่น ครั้งที่ 2 ขณะที่แม่เติบโตขึ้น การศึกษาในแมนจูถูกญี่ปุ่นควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ และจริยศาสตร์ ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษากลางที่ใช้ในโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่สี่สอนเป็นภาษาญี่ปุ่นทั้งหมด ครูส่วนใหญ่เป็นชาวญี่ปุ่น แม่ถูกสอนว่าประเทศของตนคือแมนจู พวกครูเปรียบแมนจูว่าเป็นสวรรค์บนดิน แต่เด็กเล็ก ๆ อย่างแม่ก็ยิ่งดูออกว่า เป็นเพียงสวรรค์ของชาวญี่ปุ่นเท่านั้น โรงเรียนแบ่งเป็นสองประเภท โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีเชื้อสายญี่ปุ่นจะมีสภาพดี ส่วนโรงเรียนของเด็กจีนอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ใช้ระบบ

ญี่ปุ่นในการสอน การเขียนดีเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนการสอน แม้จะมีความผิดเพียงเล็กน้อย เมื่อเจอเด็กญี่ปุ่นตามท้องถนน เด็กจีนก็ต้องโค้งคำนับ ส่วนหนึ่งของการเรียนในโรงเรียนคือการติดตามข่าวภาพยนตร์เกี่ยวกับการขยายตัวของญี่ปุ่นในสงคราม ที่มีฉากการทรมานคนอย่างโหดร้ายทารุณ พวกญี่ปุ่นจะจับตามองเด็กที่อายุเพียงสิบกว่าปี เพื่อให้แน่ใจว่า เด็กเหล่านั้นตั้งใจโดยไม่ปิดตา หรือเอาผ้าปิดปากเพื่อไม่ให้เสียงร้องเล็ดรอดออกมา ในวัยเด็ก แม่จึงมีความหลังฝังใจที่ไม่ดีต่อญี่ปุ่นนัก

ในค.ศ.1942 ญี่ปุ่นขยายอิทธิพลไปเกือบทั่วจีน รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ญี่ปุ่นพบว่าแรงงานของตนมีจำนวนลดลง จึงเกณฑ์ให้นักเรียนไปทำงานในโรงงาน เด็กนักเรียนญี่ปุ่นก็ถูกเกณฑ์ไปด้วย แต่วิธีปฏิบัติกลับแตกต่างกัน กล่าวคือ นักเรียนญี่ปุ่นมีรถรับส่งไปกลับ นักเรียนจีนต้องเดินเท้าไปกลับเอง นักเรียนญี่ปุ่นได้ทำงานง่าย ๆ สบาย ๆ แต่นักเรียนจีนกลับได้ทำงานที่ซับซ้อนและอันตราย เพื่อนของแม่กว่าครึ่งหนึ่งประสบอุบัติเหตุขณะที่ทำงานในโรงงาน เมื่อแม่ขึ้นชั้นมัธยมสังคมจีนเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว ผู้หญิงไม่ต้องถูกกักตัวให้อยู่แต่ในบ้านและมีโอกาสได้เล่าเรียนสูงขึ้น แต่ก็ยังต่างกับผู้ชายเช่นเดิม เพราะยังคงต้องเรียนวิถีแห่งความเป็นกุลสตรี แต่สิ่งที่แม่ต่างจากยายก็คือ แม่ไม่เคยยินดีในการเรียนวิชาเหล่านี้เลย รัฐบาลสนับสนุนการแต่งงานระหว่างชายญี่ปุ่นกับสาวจีน เพื่อนแม่บางคนก็ถูกเลือกให้แต่งงานกับชาวญี่ปุ่น คนญี่ปุ่นสนับสนุนการเล่นกีฬาในขณะที่คนจีนที่ไม่ชอบออกกำลังกาย แม่จำเป็นต้องเลือกฝึกฝนกีฬาชนิดหนึ่งเพื่อไปแข่งขัน แต่เมื่อได้รับเลือกแล้ว ครูฝึกกลับบอกว่าห้ามชนะคนญี่ปุ่นเด็ดขาด แม่ครูจะไม่บอกเหตุผล แต่แม่ก็เข้าใจเป็นอย่างดี

การรับฟังข่าวคราวในแมนจู๊ว ณ ช่วงเวลานั้นทำได้อย่างยากลำบาก เพราะชาวสารลูกหลานกรองอย่างเข้มงวด ชาวในวิทยุก็เป็นเพียงโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น ใน ค.ศ. 1943 หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า อิตาลีพันธมิตรของญี่ปุ่นยอมจำนน หลังจากนั้น เครื่องบินรบบี-29 ของอเมริกันปรากฏในน่านฟ้าจีนโจวเป็นครั้งแรก ผู้คนในแมนจู๊วก็เริ่มสังหรณ์ใจว่า ญี่ปุ่นกำลังประสบความลำบาก คนจีนเริ่มไม่กลัวคนญี่ปุ่นอีกต่อไป เด็กนักเรียนจีนแค้นครุญี่ปุ่นที่เคยทำร้ายพวกตน ต่อมา จักรพรรดิญี่ปุ่นทรงประกาศให้คนญี่ปุ่นวางอาวุธในปี ค.ศ. 1945 ถัดจากนั้น มีข่าวว่า จักรพรรดิผู้ไร้ทรงสละราชสมบัติ คนญี่ปุ่นทั่วจีนโจวฆ่าตัวตาย ความปราชัยของญี่ปุ่นเป็นไปพร้อมการล่มสลายของรัฐบาลแมนจู๊ว เมืองจีนโจวจึงตกอยู่ในความยุ่งเหยิงด้วย ทุกคืนจะมีทั้งเสียงปืนและเสียงร้องขอความช่วยเหลือดังระงม เลือดนักสู้ของแม่ที่ได้รับถ่ายทอดจากขุนศึกอย่างนายพลเซียวทำให้แม่ไม่รู้สึกลัวเลยแม้แต่บ่อย

แม่ได้พบคนจากสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งแรกเมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านเรียกประชุม คนเหล่านี้มีลักษณะต่างจากจินตนาการที่แม่คิดไว้มากนัก พวกเขาไม่เหมือนกับพวกก๊กมินตั๋งที่แม่ได้เห็นและบอกว่ายากกับเป็นทหารที่เอาชนะญี่ปุ่น เพราะดูสะอาดสะอ้าน ถืออาวออเมริกันที่ใหม่เอี่ยมเป็นเงาวิบ แม้กระทั่งยายและหมอหย่าก็รู้สึกว่าการพรรคก๊กมินตั๋งจะสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยได้

แม่คิดในใจว่าคนพวกนี้แอบอ้างว่ารบชนะพวกญี่ปุ่นได้อย่างไร แม้แต่ป็นตี ๆ หรือเสื้อผ้าดี ๆ ก็ยังไม่มีเลย สำหรับแม่ พวกคอมมิวนิสต์ดูยากจนและกะรุ่งกระริงยิ่งกว่าขอทานเสียด้วยซ้ำไป ภาพที่เห็นในที่ประชุมทำให้แม่รู้สึกผิดหวัง แม่เคยวาดภาพคนเหล่านี้ไว้ว่า จะต้องมึรูปร่างใหญ่ หน้าตาดี และมีความสามารถเหนือมนุษย์ (หน้า 122)

ฝ่ายรัสเซียยอมรับพรรคก๊กมินตั๋งของเจียงไคเช็คในฐานะรัฐบาลของจีนอย่างเป็นทางการ พรรคคอมมิวนิสต์ถอนตัวออกจากเมืองโดยใช้นโยบาย “ป่าล้อมเมือง” ของเหมาเจ๋อตง สำหรับชาวจีนโจว ความหวังและความรู้สึกอันดีที่มีต่อพรรคก๊กมินตั๋งเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วกลายเป็นความผิดหวังอย่างรุนแรง เมื่อทหารของก๊กมินตั๋งส่วนใหญ่ที่มาจากมณฑลอื่น ดูถูกว่าชาวจีนโจวเป็นทาสไร่ไถ่แผ่นดิน และสั่งสอนให้คนในเมืองสำนักในบุญคุณของพรรคที่ช่วยกอบกู้อิสรภาพจากญี่ปุ่น ทหารบางคนฉุดผู้หญิงที่เคยเป็นนางบำเรอไปย่ำยี แม่อยู่ในโรงเรียนสตรีที่มักมีทหารเข้ามาค้นหาผู้หญิงเพื่อหาคู่ นักเรียนบางคนยอมแต่งงานด้วยอย่างไม่เต็มใจ แม่เป็นดาวของโรงเรียน จึงมีทหารมาสู่ขอเช่นกัน แต่แม่ขู่ว่าจะฆ่าตัวตาย และทหารคนนั้นถูกหน่วยงานส่งย้าย ทำให้แม่รอดตัวไปได้ แม่ได้ตั้งปณิธานว่าจะเลือกคู่ด้วยตนเองเพราะเบื่อหน่ายสังคมที่ปฏิบัติต่อสตรีแบบที่เคยผ่านมา แม่จึงเป็นเสมือนจุดเปลี่ยนผ่าน จากสตรีโบราณของจีนแบบยาย ไปเป็นสตรีจีนยุคใหม่อย่างเห็นได้ชัด และแม้กระทั่งยายก็สนับสนุน

ความฉลาดเฉลียวและความสนใจในวรรณกรรมของแม่นำไปสู่การตัดสินใจเลือกคู่ครอง แฟนคนแรกของแม่เป็นลูกชายตระกูลค้าขายที่ร่ำรวยในจีนโจว แต่ในที่สุดแม่พบว่าเขาเป็นคนต้นเงินเพราะไม่เคยอ่านวรรณกรรม แม้กระทั่ง **ความฝันในหอแดง** ที่ปัญญาชนจีนทุกคนรู้จักดี ส่วนพ่อเป็นคนรักหนังสือ อ่านหนังสือคลาสสิกตั้งแต่อายุสามขวบ วิธีการพูดจาของพ่อดึงดูดความสนใจของแม่เป็นอย่างมาก พ่อบรรยายปรัชญาลัทธิมาร์กซ์และวิชาประวัติศาสตร์ให้นักศึกษาฟัง นักเรียนหญิงรวมทั้งแม่ ต่างก็หลงใหลใฝ่ปากอันยอดเยี่ยมของพ่อ ทั้งสองจึงตกหลุมรักกันที่สุดในที่สุด

แม่เป็นสตรีที่มีอุดมการณ์แก่กล้ามาก ปรากฏเห็นได้ชัดจากจุดหักเหในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ เพราะแฟนคนที่สอง ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ ของแม่ เขาเป็นลูกชายคนเดียวของภรรยาแต่แม่ของเขากลับโดนบรรดาภรรยาน้อยของพ่อกลั่นแกล้งจนวิกลจริต แม่มักได้รับฟังเรื่องราวชีวิตระทมของผู้หญิงจีนซึ่งถูกสังคมบีบคั้น เมื่อนึกไปถึงชีวิตผู้หญิงในครอบครัวของตน ความรุนแรงป่าเถื่อนของชนบประเพณีเก่า ๆ ทำให้แม่โกรธจัด แม้ว่าสังคมจีนกำลังเปลี่ยนแปลง แต่แม่ก็รู้สึกอึดอัดและอยากเห็นความแปรเปลี่ยนอย่างฉับพลัน วันหนึ่งมีเหตุให้แม่กับแฟนเข้าใจผิดกัน ต่อมา เขามาบอกลาแม่เพราะจำเป็นต้องออกจากจีนโจวให้เร็วที่สุด เนื่องจากฝ่ายก๊กมินตั๋งกำลังตามค้นหาตัวเขาอยู่ ประโยคสุดท้ายที่เขาพูดกับแม่คือ “ผมเป็นคอมมิวนิสต์” แม่จึงรู้ว่าเหตุการณ์ที่เข้าใจผิดในวันนั้นเป็นงานหนึ่งของเขา และนั่นเป็นจุดหักเหสำคัญในชีวิตของแม่

แม่ไม่พอใจพรรคก๊กมินตั๋งมานานแล้ว ทางเลือกเพียงทางเดียวคือพรรคคอมมิวนิสต์ แม่เอนเอียงไปกับคำมั่นสัญญาที่จะกำจัดความอยุติธรรมต่อสตรี แต่ในตอนนั้นแม่มีอายุเพียงสิบห้าปีจึงยังไม่พร้อมที่จะกระโดดเข้าร่วมงานอย่างเต็มที่ แต่ข่าวการตายของหูช่วยให้แม่ตัดสินใจได้ทันที (หน้า 140)

แม่เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1946 ต่อมา เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับพรรคก๊กมินตั๋ง (ค.ศ. 1949-1950) เจียงไคเช็ค-ผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งได้หลบหนีไปได้หัววัน เพื่อนของแม่บางคนที่เข้าร่วมกับพรรคก๊กมินตั๋งก็หนีหายไปด้วย อุดมการณ์และศรัทธาต่อพรรคคอมมิวนิสต์ของแม่ไม่เคยสั่นคลอน แม้ว่าต้องประสบเหตุการณ์จนเกือบเอาชีวิตไม่รอดหลายครั้ง เพราะถูกสงสัยว่าเป็นฝ่ายก๊กมินตั๋ง ถูกกล่าวโทษว่าเป็นพวกกรรมกรพิ และถูกวิพากษ์ตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกพรรค แม่เคยคิดจะออกจากระบบนี้แต่ยังคงยึดมั่น

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 มกราคม-มิถุนายน 2564 ISSN: 1513-4563

ในอุดมการณ์ และแล้ววันที่แม่ออกอวยก็มาถึง เมื่อเหมาเจ๋อตงประกาศแต่งตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน จาก
ประตูแห่งสันติสุข ณ จัตุรัสเทียนอันเหมินในกรุงปักกิ่ง ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949

แม่อ้องให้ออกมาราวกับเด็ก ๆ ในที่สุดเมืองจีนที่แม่ฝันไว้ การต่อสู้เพื่อชาติ
และความหวังได้มาถึงแล้ว แม่จะสละชีวิต หัวใจ และจิตวิญญาณให้กับสังคมนิยมใหม่
อย่างไม่มีข้อแม้ใด ๆ ในขณะที่กำลังฟังเสียงประธานเหมาประกาศว่า “ประชาชนชาว
จีนได้ลุกขึ้นต่อสู้” แมารู้สึกละเอียดใจที่ยังมีจิตใจผ่นผวนมาก่อน ความเจ็บปวดของแม่นั้น
ช่างน้อยนิดเมื่อต้องเปรียบเทียบกับเหตุผลอันยิ่งใหญ่ในการกู้ชาติ แม่จึงรู้สึกภาคภูมิใจ
เป็นที่สุดและหยิ่งในศักดิ์ศรีของชาติ พลังให้คำมั่นสัญญาว่าตนเองจะไม่ยอมทอดทิ้ง
การปฏิวัติอีกต่อไปชั่ววันรันดร (หน้า 217)

ด้วยเหตุนี้ ความทรมาณต่าง ๆ ที่แม่เคยได้รับจากการเป็นสมาชิกของพรรคฯ จึงถูกเก็บไว้ในใจ ต่อมา
ในปี 1958 เหมาเจ๋อตงเรียกร้องให้ประชาชนผลิตเหล็กกล้าเพื่อเปลี่ยนเงินให้เป็นมหาอำนาจอันทันสมัยที่สุด
เขาคิดว่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมของจีนจะเอาชนะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้ภายในสิบห้าปี จึงมีคำขวัญ
เรียกร้องเรื่อง “ก้าวกระโดดไกล” ในตอนนั้น ทุกบ้านต้องสละหม้อ กะทะ และอุปกรณ์ทำครัวทั้งหลาย เพื่อ
หลอมเหล็กกล้า เหมาเจ๋อตงได้จัดตั้ง “คอมมูนของปวงชน” ให้ชาวนาทุกคนไปรับประทานอาหารที่โรงอาหาร
ของคอมมูน ประชาชนได้รับการดูแลจากคอมมูนและจากรัฐ และผลผลิตทั้งหมดกลายเป็นของรัฐ ในเมื่อทุกคน
ต่างได้รับการแบ่งปัน ชาวนาจึงไม่กระตือรือร้นที่จะทำนา เกษตรกรรมถูกทอดทิ้ง อาหารกำลังจะขาดแคลน

เงินทั้งประเทศประสบกับทุกภิกขภัยแสนสาหัสในทศวรรษ 1960 ประชาชนเป็นโรคขาดสารอาหาร
ครอบครัวของแม่ไม่ได้รับผลกระทบนักเพราะเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคฯ จึงได้รับส่วนแบ่งจากโรงอาหาร แต่เด็ก
จีนคนอื่น ๆ กำลังจะอดตาย ความหิวโหยที่มีอาจควบคุมตนเองได้ ทำให้ชาวนาในบางพื้นที่จำต้องฆ่าลูกเพื่อ
เอาเนื้อมาเป็นอาหาร ทุกภิกขภัยครั้งนี้เป็นภัยร้ายแรงครั้งสำคัญของจีน ชาวจีนหลายคนในปัจจุบันเชื่อว่า
ทุกภิกขภัยครั้งนั้นเป็นหายนะทางธรรมชาติ แต่ในทัศนะของผู้ประพันธ์ ทุกภิกขภัยคือการบริหารอันล้มเหลว
ของเหมาเจ๋อตง เป็นความจริงที่พ่อกับแม่อ้ออยู่เต็มอก จึงอาสาไปช่วยงานบรรเทาความอดอยากในเขตคอมมูน
เพื่อช่วยให้ความรู้สึกผิดเบาบางลง การพักอาศัยกับชาวนาเพื่อแบ่งปันทุกข์สุขกับปวงชนนี้ สอดคล้องกับคำ
สอนของเหมาเจ๋อตง

การก้าวกระโดดไกลและความอดอยากอันน่าสะพรึงกลัว สร้างความตื่น
ตระหนกให้พ่อกับแม่เป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าพ่อแม่ยังไม่มีภาพพจน์รวมของเหตุการณ์ที่
เกิดขึ้นแต่ก็ไม่เชื่อว่าหายนะทางธรรมชาติเป็นคำอธิบายที่ดีพอ ความรู้สึกที่ท่วมท้นอยู่
นั้นมาจากความละเอียดในความคิดที่ก่อขึ้น (หน้า 344)

เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมเริ่มขึ้นในปี 1966 แม่ยังไม่เข้าใจความหมาย แต่แน่ใจว่าสิ่งที่เกิดขึ้นผิดแน่ ๆ
เพราะประชาชนสูญเสียสิทธิเบื้องต้น รวมทั้งการคุ้มครองความปลอดภัย และไม่ตรงกับหลักการของลัทธิ
มาร์กซ์หรือคอมมิวนิสต์เลย พ่อกับแม่เป็นคอมมิวนิสต์ มีหน้าที่หยุดยั้งความเลวร้ายนี้ จึงเริ่มร่างจดหมายร้อง
ทุกข์ถึงเหมาเจ๋อตง แม้ต้องการปกป้องครอบครัว ไม่อยากให้เรื่องนี้กระทบถึงลูก ๆ และมีอุดมการณ์ต่อชาติ

บ้านเมือง จึงตัดสินใจนำจดหมายร้องทุกข์ไปส่งให้ตามความต้องการของพ่อ ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใด ๆ สร้างความ
 คลางแคลงใจ แม่ก็พยายามทำทุกสิ่งเพื่อให้พรรคฯ กลับไปสู่เส้นทางอุดมการณ์เดิม และทำเช่นนี้ไปชั่วชีวิต
 ในบทส่งท้ายนวนิยาย ผู้ประพันธ์เปิดประเด็นชวนให้สงสัยว่า สิ่งแม่ยึดมั่นมาตลอดนั้น ถูกต้องหรือไม่

ในปี ค.ศ. 1988 ขณะที่เดินทางไปจีนโจว แม่พักอยู่กับอีวี่หลินในบ้านหลัง
 เล็ก ๆ ซึ่งมีดทิมและโกโรโกโส ตั้งอยู่ติดกองขยะ ข้ามถนนไปอีกฝั่งหนึ่งคือโรงแรมที่ดี
 ที่สุดในจีนโจว ซึ่งมีงานเลี้ยงอย่างฟุ่มเฟือยแทบทุกวันให้กับนักธุรกิจต่างชาติที่มี
 แนวโน้มที่ดี อยู่มาวันหนึ่งแม่เห็นแขกคนหนึ่งออกมาจากงานเลี้ยงนั้น แวดล้อมไปด้วย
 ผู้คนที่สรรเสริญเยินยอ แขกคนนั้นอวดรูปบ้านที่หรูหราของตนและรถยนต์อีกหลายคัน
 ในได้หวั่น บุคคลผู้นั้นคือ เหยาห่าน ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองของฝ่ายก๊กมินตั๋ง
 ในโรงเรียนของแม่เมื่อสี่สิบปีก่อนหน้านั้น และยังเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อการจับกุมตัวแม่
 ในครั้งนั้นด้วย (หน้า 751)

3. “ลูก” — “หงส์ป่า” ทะยานสู่ฟ้ากว้าง

“ลูก” หรือผู้ประพันธ์ เกิดใน ค.ศ. 1952 อันเป็นช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการรวมประเทศ และ
 กำจัดศัตรูทางการเมืองจึงรณรงค์ต่อต้านศัตรูห้าประการ ชื่อของแม่มีตัวอักษร “หง” (鴻) ที่แปลว่าหงส์ป่า
 และแม่เป็นลูกสาวคนที่สอง ที่บ้านจึงตั้งชื่อให้ผู้ประพันธ์ว่า “เอ๋อร์หง” (二鸿) หมายถึง “หงส์ป่าตัวที่สอง”
 ผู้ประพันธ์เริ่มมีบทบาทในนวนิยายในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม เมื่อเธอสมัครใจเข้าร่วมกับกลุ่มเรดการ์ด ไม่ว่าจะ
 จะมีสิ่งใดเกิดขึ้นรอบตัว ความรังเกียจและความหวาดกลัวของผู้ประพันธ์ไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เธอไม่เคย
 สงสัยในการปฏิวัติวัฒนธรรม หรือพวกเรดการ์ดเลย เพราะเรดการ์ดเป็นสิ่งที่เหมาะเจาะตงสร้างขึ้น และเหมาะก็
 อยู่นอกเหนือการวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ในขณะนั้น ยุ้งจางก็เหมือนกับชาวจีนอื่น ๆ ที่ไม่สามารถใช้วิจารณ์ญาณ
 อันเป็นเหตุเป็นผลได้ เพราะชี้ขาด หวาดกลัว และถูกล้างสมอง จนไม่มีความคิดเฉไฉออกนอกทางที่เหมาะเจาะ
 ตงวางไว้ ทั้งยังถูกปลูกฝังด้วยความเท็จ ความมกมาย และการหลอกลวง ยุ้งจางเขียนเล่าไว้ดังนี้

ฉันไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมรวมกลุ่มบ่อยนักมาตั้งแต่เป็นเด็ก มาบัดนี้ฉันก็ยัง
 เป็นหนักขึ้นทั้ง ๆ ที่อายุสิบสี่ปีแล้ว แม้จะพยายามกดความกลัวนี้ลงไป เนื่องจากความ
 ละอายใจที่ตนเองไม่ดำเนินรอยตามประธานเหมาซึ่งฉันได้เล่าเรียนมา ฉันเฝ้าบอกกับ
 ตัวเองว่า ฉันจำเป็นต้องจัดการกับความคิดของฉันให้คล้อยตามไปกับภาคทฤษฎีและ
 ภาคปฏิบัติของการปฏิวัติใหม่ ถ้าจะมีสิ่งใดที่ฉันไม่เข้าใจก็ควรปฏิรูประบบตัวเองเพื่อให้
 สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้น (หน้า 425)

ความคลางแคลงใจต่อความเชื่อมั่นในระบบการปกครอง เกิดขึ้นในใจผู้ประพันธ์อย่างเด่นชัด เมื่อครั้ง
 ที่ยุ้งจางและเพื่อนสมาชิกเรดการ์ดเดินทางไปแสวงบุญที่ปักกิ่งด้วยความรู้สึกมีเกียรติ เพราะได้รับการต้อนรับ
 ในฐานะ “แขกของประธานเหมา” แต่จนสัปดาห์ผ่านไปก็ยังไม่มีโอกาสได้พบประธานเหมา พวกเขาจึงได้พากัน
 เดินทางไปเซียงไฮ้ ซึ่งเป็นสถานที่ที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ก่อตั้งขึ้น และได้เที่ยวชมบ้านของประธานเหมา ขณะที่

เห็นบ้านอันใหญ่โต ซึ่งต่างจากความคิดที่เคยมีเกี่ยวกับที่พักขานาที่ถูกขูดรีด ทำให้ยุ่งจนเกิดคำถามขึ้นในใจ แต่เธอก็จำต้องกดและลืมสิ่งที่สงสัยไว้ในใจ เธอได้รอคอยอย่างแสนทรมาณนานกว่าหนึ่งเดือน จึงได้พบประธานเหมา แต่เมื่อวันนั้นมาถึง เธอกลับรู้สึกสิ้นหวังจนแทบไม่ยอมมีชีวิต ยุ่งจนเขียนเล่าเหตุการณ์นั้นไว้ดังนี้

ฉันเห็นแผ่นหลังอันบึกบึนของเหมา มือขวาของเหมาโบกไปมาอยู่ตลอดเวลา ในบัดดลนั้นเหมา ก็อันตรธานไป หัวใจของฉันตกวูบลง ฉันเห็นประธานเหมาเพียงแค่นี้ หรือ เห็นเพียงด้านหลังของเหมาชั่วแวบเดียวเท่านั้นดอกหรือ ดวงอาทิตย์อันแผดเผา ดูเหมือนจะมีดครีမ်เป็นสีเทาไปเสียแล้ว . . . ชีวิตดูจะไม่มีจุดหมายใด ๆ อีกแล้ว ความคิดหนึ่งวาบขึ้นมาในใจ ฉันควรจะฆ่าตัวตายดีไหม (หน้า 475)

การปฏิวัติวัฒนธรรมรุนแรงมากจนกระทั่งมีการเผาหนังสือคลาสสิกเก่า ๆ การทำลายร้านน้ำชาและโรงจิว หนังสือของพ่อถูกเผาทำลาย ยุ่งจนเคยถูกสั่งให้ไปทำลายร้านน้ำชาและโรงจิว ระหว่างนั้น ทั้งพ่อและแม่ต่างก็ถูกกลั่นแกล้งอย่างไม่เป็นธรรม โดยเพื่อนสมาชิกในพรรคฯ ที่เคยอิจฉาพวกเขาและตอนนั้นเป็นผู้มีอำนาจ พ่อถูกกักตัวและจำกัดอิสรภาพ ขณะที่ถูกกักตัว พ่อได้รับความทรมาณทางร่างกายเป็นอย่างมาก จนทำให้เป็นโรคประสาท เหตุการณ์ที่พ่อต้องประสบนี้ บ่มเพาะความสงสัยให้แก่ผู้ประพันธ์มากยิ่งขึ้น ดังความที่ปรากฏ

ฉันร้องไห้เงียบ ๆ อยู่หลายวัน เผื่อคิดถึงชีวิตของพ่อ การเสียสละอันไร้ผล ตลอดจนความฝันที่ถูกบดขยี้จนแหลกละเอียด พ่อไม่ควรตายเลย แต่ความตายของพ่อกลับเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่มีที่สำหรับพ่อในแผ่นดินจีนของเหมา เพราะพ่อเป็นคนซื่อสัตย์ แต่พ่อกลับถูกทรยศจากทุกสิ่งทีพ่อสละชีวิตทั้งชีวิตให้และมันกลับมาทำลายพ่อในที่สุด (หน้า 710)

ด้วยประสบการณ์ที่ผู้ประพันธ์ได้พบเจอเอง ใน ค.ศ. 1969 เมื่อเหมาเจ๋อตงต้องการปฏิรูปให้นักเรียนได้ใช้ชีวิตอย่างขานา จึงให้ไปอาศัยอยู่กับขานา โดยไม่ได้กำหนดสิ่งที่ขานาต้องสอนอย่างชัดเจน แต่ก็ทำให้เยาวชนสิบห้าล้านคนถูกส่งไปอยู่ชนบท ในช่วงแรกของการเป็นขานานั้น ผู้ประพันธ์คิดว่า ความยากลำบากเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปความคิด และประสบการณ์แบบนี้ควรตราตรึงในความทรงจำตลอดไปเพราะทำให้เยาวชนใกล้เป็นคนใหม่ที่เหมือนขานามากขึ้น เธอจึงชื่นชอบความคิดแบบนี้ และทำงานหนักอย่างตั้งใจเพื่อทำให้ตนเป็นคนดีขึ้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปสามปี ความเชื่อนี้ก็ล่มสลายลง ยุ่งจนพบว่า เธอเกลียดงานหนักในสถานที่แห่งนั้นเพราะไม่มีจุดหมายใด ๆ ทั้งสิ้น “ทั้ง ๆ ที่ในส่วนลึกของฉันนั้นปฏิเสธที่จะใช้ชีวิตแบบขานา แม้ไม่แสดงออกมาให้เห็นก็ตาม แต่ฉันปฏิเสธวิถีชีวิตที่เหมาจัดการให้” (หน้า 575)

ความเกลียดชังที่ยุงจางมีต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมของเหมาเจ๋อตง ปรากฏชัดเจนเมื่อเธอกล่าวถึงความตายของยาย ดังต่อไปนี้

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่มีผลสำคัญต่อความตายของยายก็คือ ยายมิได้รับการรักษาที่ถูกต้อง และไม่มีลูกคอยเฝ้าดูแลอยู่ในช่วงเวลาที่ยายอาการหนักแล้ว ทั้งหมดนี้มาจากการปฏิวัติวัฒนธรรมทั้งสิ้น แล้วจะให้คิดว่าการปฏิวัตินั้นคืออะไร ฉันเฝ้าถามตัวเอง เพราะมันนำไปสู่หายนะของมวลมนุษยชาติโดยไม่ได้ประโยชน์อันใดเลย ฉันเฝ้าบอกตัวเองซ้ำแล้วซ้ำอีกว่าฉันเกลียดการปฏิวัติวัฒนธรรมที่สุด และฉันรู้สึกเลวร้ายลงไปอีกเมื่อไม่อาจทำอะไรได้ (หน้า 608)

ผู้ที่ทำให้ผู้ประพันธ์รู้สึก “ตาสว่าง” คือน้องชายคนถัดมา ซึ่งคัดค้านการปฏิวัติวัฒนธรรมมาตั้งแต่ต้น เขาชอบสะสมหนังสือจากตลาดมืด และชื่นชอบวิทยาศาสตร์ เมื่อมีเวลาว่าง ผู้ประพันธ์มักอ่านหนังสือที่น้องชายนำมาให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือของหลู่ชวี่นครบชุดจากห้องหนังสือของพ่อ ที่หลุดรอดจากการถูกเผา หลู่ชวี่นเป็นนักเขียนในทศวรรษ 1920 -1930 และสิ้นชีวิตใน ค.ศ. 1936 ก่อนที่คอมมิวนิสต์จะเรืองอำนาจ จึงรอดพ้นจากเหมาเจ๋อตง หลู่ชวี่นเป็นนักเขียนที่พ่อชื่นชอบที่สุด พ่อชอบอ่านผลงานของหลู่ชวี่นให้ยุงจางฟัง ตั้งแต่ตอนที่เธอยังเด็ก แม้ตอนนั้นจะไม่เข้าใจ แต่เมื่อได้อ่านงานของหลู่ชวี่น ยุงจางพบว่า การเยาะเย้ยถากถางที่ปรากฏในบทความเหล่านั้นใช้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ดีพอ ๆ กับก๊กมินตั๋งทีเดียว หลู่ชวี่นไม่ได้เอนเอียงไปในหลักการการเมืองใด ๆ ท่านเป็นเพียงนักมนุษยธรรมที่รู้ซึ่งถึงสังคมโดยรอบ และช่วยปลดปล่อยยุงจางออกจากความมัวเมาจนได้รับอิสระ งานคลาสสิกของมาร์กซ์ที่พ่อสะสมไว้ก็ทำให้ยุงจางคิดอย่างมีเหตุผลและรู้จักวิเคราะห์สิ่งอื่น ๆ

สิ่งที่ช่วยเปิดตาผู้ประพันธ์ให้กว้างขึ้นกว่าเดิมก็คือการที่ประธานาธิบดีนิกสันมาเยือนจีน ในตอนนั้นรัฐบาลประกาศให้รู้ว่า “ประธานาธิบดีนิกสันมาพร้อมกับกรวยอมยกธงขาว” ความคิดที่ว่าสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูอันดับหนึ่งได้มลายหายไปจนหมดสิ้น การแปลหนังสือที่มีมากขึ้น จึงรับรู้เรื่องราวจากโลกภายนอกมากขึ้น การเรียนภาษาอังกฤษกลายเป็นเหตุผลที่ดีในการชนะใจมิตรสหายทั่วโลก และมีได้เป็นความผิดอีกต่อไป ผู้ประพันธ์ตัดสินใจสอบเข้ามหาวิทยาลัยในสาขาภาษาอังกฤษ แต่ถึงจะเป็นสาขาหลักก็แทบหาทางเรียนไม่ได้ เพราะไม่มีคนต่างชาติในแถบนั้น จะหาหนังสืออ่านได้ก็ทำได้ยากลำบาก จะตั้งใจเรียนและเชี่ยวชาญมาก็ไม่ได้ เพราะจะถูกครหาว่าเป็นผู้ที่ไว้วางใจไม่ได้ในทางการเมือง

การถึงแก่อสัญกรรมของประธานเหมาเมื่อ ค.ศ. 1976 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่ยิ่งใหญ่ทั้งของประเทศจีนและตัวผู้ประพันธ์เอง เมื่อตั้งเสี่ยวผิงเข้ามาเปลี่ยนทิศทางของจีน ยุงจางได้รับอนุมัติให้ไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เธอเป็นคนเสฉวนคนแรกที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อยังประเทศตะวันตก เป็นทุนที่ได้เพราะความสามารถทางวิชาการอย่างเดียว ไม่ใช่เพราะเป็นสมาชิกของพรรคฯ นับเป็นเครื่องหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของประเทศ ประสบการณ์ในอดีตจากบรรพบุรุษและผู้คนรอบข้างได้หล่อหลอมให้ “หงส์ปา” ตัวนี้ทะยานสู่โลกกว้าง เมื่อยุงจางทวนคิดถึงอดีตแล้ว เธอไม่คิดว่าจะเป็นไปได้เลย

บทส่งท้าย

หงส์ปา เป็นนวนิยายที่ผสมผสานความทรงจำส่วนตัวแทนจากยุคเปลี่ยนผ่านของจีน ท่ามกลางฉากหลังแห่งประวัติศาสตร์ สะท้อนถึงทัศนะของผู้มีบทบาทสูงในพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีต่อการปกครองของเหมาเจ๋อตง ความศรัทธาต่อประเทศชาติ ความรัก และความกล้าหาญของตัวละครที่มีตัวตนจริง ซึ่งโลดแล่นอยู่ในนวนิยายเรื่องนี้จากจุดประกายแก่ผู้อ่าน ให้ย้อนกลับมาตระหนักถึงความสำคัญในการนำประวัติศาสตร์มาเป็นกระจกส่องปัจจุบันว่าจะทำให้อนาคตดีขึ้นได้อย่างไร

สำหรับผู้เขียนบทความนี้ **หงส์ปา** เล่าเรื่องราวที่ยาวนานยิ่งกว่าอายุของผู้เขียนบทความ แต่เมื่อนำกลับมาอ่านในยุคนี้ พบว่ามีความทันสมัยอย่างไม่น่าเชื่อ เพราะในทุกกระบอบการปกครอง ปัญหาการทุจริต การแย่งชิงอำนาจ และขยายขอบเขตอำนาจของผู้นำ ปรากฏในทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าจะกาลเวลาจะผ่านไปนานเพียงใด หากผู้นำของชาตินั้นขาดซึ่งคุณธรรม หลักมนุษยธรรม การเห็นคุณค่าความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์แล้ว ย่อมต้องมีผู้เห็นต่าง คัดค้าน ต่อสู้ ปฏิวัติ จนก่อให้เกิดโคกนาฏกรรมวนเวียนไปไม่รู้จบสิ้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ประชาชนผู้อยู่ใต้อำนาจ ที่ไม่มีสิทธิเรียกร้องใด ๆ ต้องจำทนต่อชะตากรรมที่ผู้มีอำนาจเป็นผู้กำหนด

หากจะทำได้ ก็เป็นเพียงการตั้งข้อสงสัยต่อเหตุการณ์รอบด้าน ดังที่ผู้ประพันธ์เริ่มจากการตั้งข้อสงสัยกับผู้คนที่เกี่ยวข้องใกล้ตัว ผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว แล้วจึงขยายไปสู่สังคม โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว หากมีศรัทธาต่อสิ่งใด มีความเชื่อว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งนั้นจะมีอำนาจหรืออิทธิพลในการกำหนดชีวิตของบุคคลผู้นั้น ฉะนั้น หากผู้มีอำนาจไม่มีความเที่ยงธรรม ทรยศแห่งความถูกต้องหรือผิดอาจบิดเบี้ยวไปได้ และสิ่งที่น่ากลัวคือ บุคคลนั้นจะมีอำนาจที่จะทำให้สังคมเชื่อว่า สิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด

ข้อคิดสำคัญที่ผู้เขียนบทความได้จาก **หงส์ปา** คือ การใช้วิจารณ์ญาณเชิงวิพากษ์วิจารณ์ การมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในมุมมองอื่น ทำให้เห็นปัญหาได้หลากหลายแง่มุมมากขึ้น ส่งผลต่อการทำความเข้าใจชีวิตอย่างรอบด้านในหลากหลายมิติ สังคมการเมืองในอดีตไม่ใช่อะไรที่เหมือนการเมืองในแบบสมัยก่อน ที่มีระบอบการปกครองในรูปแบบตายตัวแบบเดียว แต่ควรเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนมีความคิดที่หลากหลาย ที่สำคัญสมาชิกในสังคมควรมีส่วนในการสร้างความคิดให้หลากหลายขึ้นด้วย

รายการอ้างอิง

จิตรราภรณ์ ตันรัตนกุล. 2559. **หงส์ปา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอโนเวล. แปลจาก Jung Chang.

1991. **Wild Swans**. Glasgow: Harper Collins Publishers.

สิทธิพล เครือรัฐติกาล. 2555. **ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 1: กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชวนอ่าน

สุทธิมาน ลิ้มปณฺสรณ์. 2562. **ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บีคส์เคป. แปลจาก Rana

Mitter. 2004. **A Bitter Revolution**. Oxford: Oxford University Press.

Jung Chang. 2003. **Wild Swans Three Daughters of China**. New York: Simon & Schuster Publisher